

PÁPAI PÁRIZ FERENCZ NAPLÓJA 1649 –1691.

Vitae meae cursus.

Natus in comitatu Szolnok interioris non ignobili oppido Déés sito juxta fluvium Szamos in Transsylvania (ubi primum Hunni Scithia egressi constitisse et christianismum amplexi perhibentur, agnito et invocato Deo, unde Déés, quasi dices Deus, nomen, locus obtinuit, quod etiam turris erecta, quae etiamnum stat, non obscure comprobatur, ubi haec leguntur:

Hunnus de Scithicis digressus sedibus, hospes
Pannoniae glebam transfert huc gramen et undam,
Ter clamans Deus hac liceat Tellure potiri
Deesiacamque Dei dixit de nomine terram.

Quod monumentum renovatum est, tunc

Dum Fabius renovat Iudex monumenta Nepotum,
Et Lucas Desius pascit ovile Dei.)

Anno Salutis clō IōCXLIX (1649.) die 10-a mensis Maji die Lunae ad horam vespertinam sub signo 8 interlunio, patre Emerico Páriz Pápai, Ecclesiae Dei in praenominato nobili oppido Antistite, adjacentisque Dioeceseos Seniore, matre ex prosapia nobili, Barbara Kávási, primogenita parentum. Prima Climacteria me latet.

Annus 1654.

Anno aetatis meae VII.¹ maturo parentum p. m. consilio in primis literis formari coepi, in sat illustri natalis soli gymnasio clariss. viro D. Thoma Tiszabetsi et Martino Kodori rectoribus, hujus tamen singulari et industria opera initiante, operamque illam circa me continuante ad annum 1655. Quo anno Parens p. pn. Illustrissimi Transylvaniae Principis Georgii Rákóczi II. jussu in locum et munus pl. reverendi viri Pauli Kereszturini p. m. concionatoris aulici excedentis e vivis surrogatur atque una cum tota familia Albam Juliam (ubi sedes antiqua Transylvaniae principum et singularia monumenta) devehitur, ubi noviter illustri principali gymnasio Academico (rectore primario et professore Theologiae Isaco Basirio Anglo, nec non clarissimis viris

Francisco Bihari	Logicae,	} professoribus)
Davide Sz. Györgyi	Eloquentiae,	
Caspere Posgai	Poeticae,	
Francisco Várad	Syntaxeos,	

ad intermissa rudimentorum grammatica Studia redii, privatim infor[man]te me eodem Francisco Várad ad annum 1657.

¹ Ha 49-ben született, 54-ben nem lehetett 7 esztendő.

Annus 1657.

Hoc anno princeps Rakoczius fortunis ebrius Polonis bellum indicit, et luctus Patriae, quo hodieque squallet, semina certissima jacit; milite conscripto, regnique proceribus ac nobilibus assumptis, apparatu non quidem contemnendo, hosti tamen futuro impari, Poloniae regnum invadit, vastat, urbes capit, hostis inexpectatus, hieme asperrima quis enim tale quid metuisset? Interea incautum auxiliares Tartarorum copiae adoriuntur, conflagunt, vincitur; exercituum pars caesi, pars in duram captivitatem abacti, vix ipse cum paucis se eripuit. Ita dum aurum deplorandus regni Transilvaniae sequebatur status; hinc matrum ejulatus, filiorum luctus; hinc urbium eversiones, in pejus ruere omnia, oppida, pagi, templa, scholae, Curiae, matres, viri Marti Vulcanoque sacrata omnia. Nec effugit hanc sortem Alba Julia sedes principum et tot retro annis florens Albense gymnasium.

Annus 1658.

Parentes quoque mei non dispari fato acti, ut sibi suisque consulant, Claudiopolim se conferunt, ubi hoc adhuc bono felix, ut gymnasio Albensi amisso, gymnasium non minus florens rectoribus literario mire devotis, Johanne Csere Apacio ss. Theol. D. et PP. Andrea Poresalmi communi quasi olim Transilvaniae praeceptore, et paedagogiarcha Paulo Csernatoni, offenderem. Etymologicam classem saluto, et egregie proficio praeceptore publico et privato Andrea Abafái, annum integrum.

Annus 1659.

Post haec tanta saxa et ignes aliquantulum affulgente Patriae malacia, parens p. m. Deesinum revocatur, ut pristinum munus agat, ex laudato claudiop. gymnasio eruditus juvenis Matthias Fogarasi ad gymnasium patrium adducitur, qui in Syntaxi gnaviter instruxit et Ciceronis Catonem Majorem in succum et sanguinem vertit.

Annus 1660.

Idem anno rectoratus sui secundo in ligata oratione formanda strenue docendo praeit.

Annus 1661.

Novae turbae surgunt. Johannes Keményius regni Generalis principatum affectat, Achatium Baresai, extincto Rakoczio a Turca confirmatum, collectis in Hungaria copiis adoritur, capit, trucidat et cadaver sub scalis gemoniis in ignobili Valachorum pago Kozma dicto sepeliri jubet. Hoc facto molestum ultro crabronem imperatorem Ottomanicum irritat incautus, denuoque regnum inundatur a Turca. Nos pulsati sedibus Bisztriciam venimus, ibique annum hunc integrum a literis distractus exigo.

Annus 1662.

Hic annus simili cum damno effluxit.

Annus 1663.

Hoc anno nobiles aliique, Ungari, qui se Bisztriciam metu hostis magno numero receperant, viso tanto filiorum detrimento, malo consulunt et juvenem industrium Michaellem Szent Györgyi Vásárhelyino adducunt, hic ex alto quasi sopore ingenuorum multorum adolescentum ingenia suscitatur, mihi praeprimis, omnia quae ante hausta oblivioni dederam postliminio revocat et in stilo latino evolutis aliquot Terentii comœdiis feliciter satis format.

Et quia nihil est inter homines beatum omni ex parte, cum studia resarcio, matrem charissimam 6 januarii amitto, quae phtisi depascente emacerata novem praecipue hebdomadam decursu, circiter horam 2-am nocturnam, plane pie in domino diem suum obiit, tumulata intra duos urbis muros, juxta portam Nosocomii dictam in urbe Bisztricia.

Annus 1664.

Die 28 februarii parens amissa conjuge moestus et mei causa anxius, svasu reverendi viri domini Johannis Devai Ecclesiastae Maros-vásárhelyiensis in gymnasium ibidem florens amandat, ubi non annum commoratus studii rectore gymnasii supra laudato D. Matthia Fogarasi.

Eodem anno 19 maji cum illustris collegii Albani, Nagy-Enyedini ob varias commoditates denuo erecti fama percrebesceret, parens meus mei studiosus communicato cum spectabili ac generoso affine Stephano Alvinczi consilio Enyedinum advehit, ubi generosus dominus Stephanus Alvinczi in spem melioris provisionis filio suo Andreae fratri meo a me impendendae ex me quoque, desideratam pro mensa etc. pecuniam expendit pro anno integro.

Ingressus sum 13 julii scholam poeticam denuo, quam anno 1660 tentaram, Rectoribus et merito fundatoribus gymnasii viris clarissimis Petro K. Vásárhelyi Theologiae et Lingv. Samuele Enyedi Med. D. et philosophiae, professoribus publicis; praeceptore vero meo in arte poetica juvene strenuissimo et fidelissimo domino Paulo Hunyadi.

Condiscipuli hic praecipui fuere :

Stephanus Gyulai rivulinus nobilis.
 Andreas Vizaknai.
 Samuel Csepregi N. Claudiopolitanus.
 Emericus Almási.
 Basilius Ölyvesi.
 Michael Szántó N.-Enyediensis.
 Johannes Németi etc.

Mense octobri adscitus sum civibus scholae rhetoricae, eodem praeceptore felix, commilitones praecipui Michael Halicz de Karansebes nobilis etc. supra dicti.

Annus 1665.

Mense majō examinatus publicis (ut vocant) lectionibus dignus sum judicatus, me tamen indignitatem agnoscente, ubi sub laudatis professoribus studui theologiae philosophiaeque.

26. octobris vestes scholares (ut vocant) induo et civibus collegii annumeror, officialibus seniore Johanne Petki, contrascriba Stephano Csutak Zágoni.

27. Cubiculum assignatur apud praestantissimos juvenes Michaelē Eperjesi praeceptorem publicum Eloquentiae et Johannem Fogarasi studiosum theol. et phil. Spectabilis ac Generosi Herois d. d. Johannis Bethlen Comitis, consortis vitae charissimae d. d. Clarae Fekete alumnus fio.

Annus 1666.

20. febr. Josephum Botrágyi docendum suscepi.

15. maji. Clarissimus pius ac eruditus vereque reformatus vir Petrus Vásárhelyinus, theologiae, lingvarum orientalium P. P. communi post se moerore relicto, denascitur.

7. junii. Contubernales supra nominati occasione nundinarum discedunt, ille quidem ad scholae Fogarasinae rectoram inde ad academias exoticas; hic Debreczinum, inde ad academias. Succedunt Andreas Vizaknai, mox Johannes Somosi et Martinus Jánki.

16. junii. Celsissimus ac Serenissimus Transilvaniae Dominus ac Princeps Michael Apafi, malo collegii consulturus, et tunc forte Eneji-num transiens, nobilissimum et eruditum virum D. Johannem Nadányi de Körös-Nadány, rectorem alterum gymnasii futurum ipse introducit, qui certo tempore etiam theologiam professus est, lingvasque.

22. octobris. Benjaminum Sebesi nobilem privatim informare coepi.

Annus 1667.

22. martii. Stephanus Kis Kaposi conhabitor fit. Promotus sum ad alumniam principis.

9. aprilis. In classe Etymologica praeceptor p. constitutus sum, functusque eo munere annum integrum, auditores habui 83.

NB. Ex inveto labore valetudinem contraxi et graviter decumbens hortatu amicorum, alias per omnem vitam abstemius ita quidem, ut nunquam nisi aquam solam admitterem, coepi modico uti vino aetatis meae anno XIX.

Martii 13. Patrem meum charissimum et unicum promotorem pleuritis lecto affixit et 8. maji, me miserum! exstinxit in nostrum praepimis orphanorum moerorem, cum verbi divini in Ecclesia Albensi dispensator et Tractus ejusdem senior ageret annum aetatis suae XLIX, ministerii vero 20. Sepultus est 10 maji in templo Albensi, in eadem tumba, ubi celebrium illorum patriae luminum Stephani K. Gelei episcopi Transilv. Joh. Henrici Alstedii, Pauli Kereszturi, Joh. Henrici Bisterfeldii ossa molliter quiescunt, quintus additur, pompa illustri, quamvis tristi,

praesentibus regni proceribus, ipsoque serenissimo principe, cujus olim annis IV. Ephorus fuerat.

28. junii. Fratrem minorem natur Emericum in meam tutelam peculiarem recepi, primumque in Etymologica classe ipse informare coepi.

Annus 1668.

4. januar. Clar. d. supra jam laudatus Paulus Csernatonî ex peregrinatione germanica, hollandica, gallica, anglica, helvetica etc. redux matheseos et historiarum in illustr. Collegio Nagy-Enyediensi professor inauguratur, cui totum id, quod in geograph. historicis et philosophia vera possum, debeo primario.

1. april. Scholae poeticae praefectus sum, functus eo munere annos duos.

2. die cohabitatores deserunt, Somosius V. Hunyadinum ad officium pastoratus; Martinus Jánki Fogarasinum ad officium rectoratus ducuntur. Successerunt Gregorius et Michael Szilagyii fratres germani, mediomontani et Andreas Eperjesi.

2. julii. Celeberrimus vir clarissimus ac doctissimus dominus Stephanus Csengeri de Várad omnium nostrum voto respondens ad professionem theologiae in collegium Nagy-Enyedense introducitur.

Annus 1669.

4. maji. Fratres germanos Emericum ac Paulum item sororculam germanam Christinam ipse procurare coepi, cum id oneris amplius domina noverca sustinere nollet.

12. junii. Generosam adolescentem Andream Naláczi nobilem privatim instituire coepi. Ultima junii Martinus Jánki, officio honeste resignato, in collegium redux, iterum cohabitator fit.

Anno 1670.

4. aprilis. Fratrem germanum Paulum sub meam tutelam ut instructionem peculiarem recepturus N.-Enyedinum duxi Claudiopoli.

1. maji. Generosum adolescentem ac fratrem Andream Alvinczi privatim informare coepi.

15. Máji. Similiter generosos adolescentes Johannem et Casparum Kendeffios de Malomviz.

1. Junii Generosum adolescentem Clementem Béldi de Uzon instituendum suscepi, cum omni convictu.

Annus 1671.

14. febr. Clarissimus ac eruditus vir, D. Samuel Enyedi doctor Med. et philosophiae in illustri Enyedina, olim in Varadina professor meritissimus terris cessit in Domino.

15. junii. Clarissimus ac eruditus admodum vir, imo tunc in gente nostra incomparabilis Stephanus Csengeri de Várad SS, theolog. in

illustri Enyedina Professor diem suum clausit anno aetatis suae XL. Contrascriba sum creatus.

28 novembris. Clar. dominus Martinus Deési professor theologiae in illustri collegio praenominato inauguratus est in praesentia illustrissimi Baronis Stephani Bocskai. Decembrem et januarium hoc anno in comitatu Hunyadiensi, praecipue vero in tractu Háczegeiensi laetus transegi et plurima veterum romanorum monumenta, praecipue circa Ulpian Trajanam, sedem regiam olim, notavi.

Annus 1672. 4. Martii.

11 martii. Q. D. B. V. (quod Deus bene vertat) Pedem movi Enyedino octennis hospes, comitantibus me magno concursu nobilibus ibi studentibus et civilibus ornatus variis propempticis.

4. Martii osztoztam meg az atyamfiaival Kolosváratt T. Porshalmi András uram, Sárpataki Mihály uram, Dadai János uram, Pataki István uram, Kobzos Márton uram, Polyik uram és Váradai István deák uram jelenlétebenn Kolosváratt.

12 martii. Magyarói Márton régi barátom az miriszlai predicator adott 1 tall.

13. T. Dadai János uram ő keglme 1 Tall.

14. Érkeztem Rettegre, a hol T. Alvinczi István uram adott utamra 10 Tall. jó egészségben hagyván mind ő keglmeket.

19. F. Bányára érkeztem, Janki Márton uram házához, ki örömmel fogadott.

21. Nagy Bányára; voltam az Pávai Andrásné asszonyom és fia Váradai István házánál, kik jó szível fogadtanak, mint az Schunamitis, ugy tartott, fogadott és bocsátott házáatul.

28. martii indultam ki N. Bányáról és háltunk Apában, 29. háltunk Kis Náményben, 30. Gyarmatonn, 31. Ilkenn az Nyirben. 1. Aprilis edgy orosz faluban. 2. apr. Szomotoronn, ott Gönczi István vala az predicator. 3. april. Ujhelybenn érkeztem, Nemes Radi István uram házánál voltam, Vili György uram ugyan Ujhelybenn igen becsülettel viselte gondomat. 12. Eperjesre, ott Elias Ladiver uram atyaiképpen forgolodott jom élémozditásában.

22. Indultam ki Eperjesről Flejhaccker uram eperjesi polgár és Sírer Mihálylyal kocsinn, 8 tallért adtam pro vectura Braszloig. Háltunk Szepes Várallyánn, 23. Iglora, Szombathelyre, Pobraddon háltunk. 24. az Liptoban háltunk sz. Miklosonn. 25. Az Vagvizen jöttünk Rosenbergre, háltunk Szucsánbann. 26. Ovár és Kerecsenvár¹ mellett jöttünk Solnáig, ott az szárazra szállottunk, s háltunk Jablunkan in Silesia. 27. Trencsénben s háltunk Ujvárasonn. 28. Ratiboriában, az hol az várat megjártuk, mely azelőtt Rákoczi Györgyé volt. 29. háltunk Kis Tromponn. 30. Bregában, csak akkor holt volt meg az herczeg, mely reformatus volt, 12 esztendő fia maradott, kit tutorsága alá vötte az Brand. El. a neve Georgius Wilhelmus. Ott is az várat megjártam.

¹ Az Óvárral szemközt fekvő Sztrecsen várát érti.

1. maj. Isten kegyelméből Boroszloba jöttünk. *Ó Isten, mely nehéz és költséges az egyedül való bujdosás és a mi nagyobb az nyelv-nemtudás.* Itt csináltattam német köntöst, nagy drágánn rozszat. Itt jószível fogadott M. Christophorus Pomarius uram. 8. maji indultam el Boroszlobul az Oderann, hajonn edgy Hánn... nevü szebeni szász szücs legényt vevén mellém az nyelv kedviért Francofurtumig.

12. voltam Glogabann, 13. Crossenbenn, 15. Francofurtumban. Glogaban akadván az hajonkra edgy Scultetus nevü ref. peregrinus Danczkai fi, ki velünk jött Francofurtig. Itt jól fogadott Grubencz Eliás D. theol. prof. és Placentinus uram math. pp. 17. Berlinbenn az hol liberaliter fogadott Nemzetes Harsányi Jakab uram ő keglme aulicus consiliarius Electoris Brandenb.

19. Bibliothecam electoralem visitavi. 21. armamentarium doctorale visitavi. 25. Voltam ebédenn Harsányi uramnál, akkor Hollandiából hazamenő T. Viski Pál és Gyöngyösi Péter urammal, Adam Shemnicus urammal s az nap postán 3 orakor jöttem ki Berlinből. 26. jöttem Vittembergaba jó reggel. Az nap Dessau városban sub principe Anhaltino. 27. Lipsiaba, az holott elunván az némaságot, megmaradék az Academiában. 28. Deponaltattam sub al. persona, és ez után a philos. Decano absolvaltattam, az Mag. Rectornak Tall. 1, facultati phil. T. 1. Depositori gr. 8. (garas.) Absolutori 8 gr. pro inscriptione in matriculam gr. 16. pro bibliotheca gr. 4. 8 junii auspicatus sum collegium privatissimum sub D. Paulo Ammonn super institt. med. Moebii.

13. junii Szigeti György uram volt nálam Lipsiabann.

27. junii voltam Martisburgi, az utban Liczenváros mezején láttam az helyet, az hol Gustavus Adolfus rex Sveciae elveszett, ott az monumentum, s az sok száraz csontok ott hevernek a mezőnn mostanis. Tovább Chersberg nevü falunál látszik igen nagy sáncz az hol Rudolphus császár idejében igen sok magyarok vesztenek, az jobb keze elesett az harczon magának a Császárnak, és még most is az Martisburgumi templomban asserválják, mellyet láttam. 28. junii Martisburgi Christianum ducem Saxoniae principem Martisburgens. in publico láttam nagy frequentiával négy fiaival, szép ifjakkal u. m. Christianus, Augustus, Philippus és Henricus. Ez fejedelem Christianus nevü immár öreg lévén igen szép táblát emeltetett az templomban, az holott szép mesterséggel az Herczeg maga az koporsobann tévendő Christusnak az fejét tartya, az jobb kezét az Herczegné, az nagyobbik fia az derekát emeli, az második az bal kezét, az harmadik az lábait ölelte által, az negyedik mint gyermek az Herczeg köntösinn babirkál. Nem nagyon közel az Herczeg négy leányi állanak s ugy nézik. Erectum A. 1670.

25. julii indultam Dresdába edgy Prussus barátommal, neve Georgius Andersohn Augsburgens. (a 397. lapon »Angerburgensis«. Szerk.) Ebédeltünk Worzenben, itt cathedrale templum. Vacsoránn Hossacson. 26. Misenaubann, itt az Electornak szép várát, item electorale gymnasium visitavimus, ubi portae supra liminari inscriptum:

Mauriti pietas, Augustique inclyta virtus
Hanc Christo et studiis constituere Scholam.

Electore Saxoniae tria insignia gymnasia sustentat: Misnense, Portense, Gremense de quibus vulgo: »Portenses docti, Misnenses musici, Gremenses asini.«

Igen szép kies hely ez az Misna juxta Albim, inde nomen provinciae Misnia; hanc civitatem Philippus Melanchton Canam Galilaeae vocare solebat.

Eodem die Dresdam ubi eodem die non sumus intromissi sed pernoctavimus in veteri — ut vocant — Dresda; die altero postquam 8. examina superavimus spondente pro nobis cive dresdensi Johanne Christophoro Schimph, admissi sumus. Ez igen udvari ember, mindennap vendéglett ott létünkben ingyenn. Item cubicularius Electoris Nicolauis Lütken Hamburgens. splendido convivio nos exceptit in excelsa quadam turri Arcis.

27. julii Technophilacia incomparabilia (Gunstkammer) Electoris visitavimus, primum venia ab Aulae Magistro impetrata...

Eodem die Thierhaus seu vivarium Electoris féltallérért. 28. Armentarium, cui simile in Germania non est, másfél tallérért. Camerae Anatomicam, ubi omnium animalium, quae haberi potuerunt hominis juxta aetates, quadrupedium, avium etc. sceleta exstant féltallér. Stabulum magnificentissimum, ubi etiam raritatum 32 Camerae, másfél tallérért. In principali Technophylacio VII camerae, splendidissimis raritatibus instructae.

In prima camera instrumenta chirurgica admiranda, multiplicia et multi pretii.

In 2-da pocula varia vitrea veneta admirabilia. Item aurea argenteaque. Vagyon egy csodálatos üveg gallya. Egy gyöngyház asztal, Bacchus aranyból való gyöngyház hordon ül; egy szép pohár, ha ki iszák s fölfordítják, sütőaszonyt repraesentál, kinek az tekenőtészta a fején; griff madár köröm, mint egy nagy kürt aranyba foglalva; egy halforma kis hüvely, mintha eleven volna, kések, villák benne, az kopotyuján nyitják meg; mindenféle madarak in justa statura gyöngy házból. Igen szép fa sellegyek, melyeket Elector Saxoniae Augustus propria manu tornavit. Had-tornyos éléfántok ezüstből, aranyból, kikben vitézek s álgyuk etc. innumera. Item varia instrumenta chymica pretiosa.

In 3-ia. Varias pretiosas cistas et picturas. Gyöngy ház ládák, kikben asztalhoz való szerszámok; patika ládák gyöngyházból; egy ládában az az indiai feredőház repraesentáltatik — igen szép sculptura, szép notákat verő órák. Egy láda aulam Dresdensem cum omnibus minutiis imo et caminis omnibus repraesentat.

Egy gyűrű, kiben az gyémántok egy bizonyos várat repraesentálnak egészlen. Varia eborea instrumenta ac aurea. Egy nagy kerek asztal egy merő fából való, mellé fér 18 ember, másfél ezer tallér árúnak mondá az Camerae praefectus. Egy kőszikla repraesentans, mint terömnek az drága kövek, sok is vagyon rajta, nagyok mint egy dió magyará, két kosár gyümölcs, igen sokféle gyümölcs benne oly mesterséggel, hogy semmi különbséget nem vehetni észre az természet szerint valótól. Egy himmel varrott láda, megeskünnél rajta, hogy kívül rajta az virágokat képiró festette — nullum vestigium acus etc. innumera.

In 4-a. Mathematica instrumenta varia, variaque miranda mathematicis parata. Csak ez a kamara megérdemlené, ha mesze földről látni mennének. Instrumenta optica, musica etc. Itt láttam szép velencei zöld cristályból való öreg orgonát, vertem is emlékezetre. Item organum ebo-reum pretiosissimum; minden csője amannak ex vitro veneto, ennek ex ebore. Organum ex mera cypro etc. Mappam geographicam Germaniae, quam elegantissime et accuratissime VI. dierum spatio manu propria descripsit Augustus Elector Saxoniae. Egy tábla, melyet akármely accurate nézsz (így) is, semmit rajta nem látsz hanem valami obscura maculat, szaggatva igen távol egymástul, azt is ugy, ha intense nézed, adhibito tubo optico, nomen JESUS, aranybetűkkel öregén olvastatik. Similiter máson az mostani Elector képe, Johannes Georgii II. distinctissime látszik. Globi plurimi, solidi, armillares majores, minores, librique rarissimi ac lectissimi mathematici asservantur etc. innumera.

In 5-a. Innumera speculorum genera. Itt láttam Cornu genuinum (non fossile) Unicornis; speculum coloratum — ha bele nézsz, elijedsz magadtul, annyiféle színűnek látszol. Ostáblák, ubi tesserae ex Ebore, lapidibus pretiosis etc. Sola raritatum genera observare non potui.

In 6-a. Res naturales, fossiles rarissimae, metalla minora rarissima, pocula ingentia vidi ex lapide.

In 7-ma. Statuae, toreumata eborea innumera et inaestimabilia, Fa pohárt sem láttam soha annyit együtt, mint itt ex ebore. Itt vagnak argonautarum VI. Naves ex ebore cum omni bellico apparatu armis, virisque. Ezeket ha meg indítja az automatarius magoktul minden tengeri conflictust repraesentalnak, három hajó hárommal megütözik ugyan csattog, egymásra kilőnek, mindenikben két rend trombitás, egyfelől is 6, másfelől is 6; ha egyik rend cessál, mindjárt az másik 6 kezdi et sonum perinde edunt pro ratione parvitatatis buccinarum. Mindeniknek in puppi réz-dobos, igaz ugy veri cum sono. Sok mesterséges órák, egy kakuk forma, mely az óraverést kakuk szóval viszi véghez; más pélikán forma, vagy inkább publicán, ez mikor az órát veri confrejtek perdülnek ki ex podice valameddig veri. Vagyon egy szép magas mesterséges óra, melyet szép ke-rengő folyósó harminczszor kerül meg kívül, fenn egy kis lyukon kiugrik egy drágakő golyobis, megkerüli minden folyósót, ugyan pereg rajtok mind aláig, ott be perdül egy lyukon s alig veszi ember eszében oly hirtelen egy singni magasságra az felső lyukon ismét kiugrik. Ujabban elkerül, így kerül el hatvanszor, ugy üt osztán az óra. Más egy szép óra ezt vere el mellette: Ó Jésum, mi Jésum. Más óra épen a Krisztus születését repraesentalja, ha megindítják ante omnia leszállnak az angyalok az égből az pásztorokhoz (ezek pedig mind külön-külön ki vagnak csinálva) azután a juhász forma pásztorok hárman megindulnak s akkor felmennek az angyalok s mindjárt verni kezdi az óra ez notát: Mennyből jövök most hozzátok etc. Azonban az pásztorok mind ballagnak az istálló felé s oda érvén mind külön-külön meghajtják magokat. Az istállóban láttatnak: az Krisztus egy tekenőben, mellette Mária, József rengeti, Mária danologál s az ökrök az jászolhoz kötve ugy látszanak enni és szedgetni az jászolból nagy mesterséggel.

Ez meg levén, megindul az csillag, utána török habitusban az ajándék vivő mágusok nagy reverentiával administralják az ajándékot. Ez meg levén, úgy üt az óra. Sicque labor redit idem. Láttam egy ládát, melyben omnes actiones humanae naturales, politicae, oeconomicae, artificiales, mechanicae repraesentantur, imo et brutorum számtalan sok apro sculptura benne, mihelyt megindítják egyszersmind minden dolgához lát; ki bányát ás, ki az sárt meri, ki szőlőt mivel, ki áprikál, ki feleségével jádzik, az tyukok az ketreczből úgy szedegetnek kinn az váluból, ki házat seper etc. omnia ad stuporem.

Csak az hét raritások palotáit hogy ember kiszámolná kevés volna egy hólnap.

In vivario, mely mind faragott kövekből vagy on és az melyből vas ajtok nyílnak csigán az barlangokra, láttam három öreg oroszlánt, két nöstént, egy bakot terribilist, hármat ismét aprót, melyeket ott fiadzottak; kilencz hiuzt, egy szép tigris, két öreg fehér medvét, négyet feketét. Fenn az folyósón az apró idegen vadak.

Mumenet vadak, Pabián vadak, indiai roka, indiai nest. Egy az Crocodilust megölo Ichneumon, indiai egér, másfél száz tallérral hozatta az Elector, annyi mint egy öreg macska, az orra mint az disznónak, verhenyős szőr, de hegyes, mint az suldisznónak, de lágyabb, 3 tyukmonylyal él.

. . . . Ezekre minden esztendőben rámegeyen 30000 tallér ára hus, azt mondja az inspector.

Az istállók felett rerum pretiosarum 32 Camerae. Nagy volumen kellene ezeknek feljegyzésekre.

Itt vannak mindenféle vadakat ad vivum repraesentaló szának, kőszikla forma szának, mindenféle metallumokat repraesentalók. Gálya forma szának etc.

Az régi magyar követeknek Statuái heten azon régi magyaröltözetekben, mindeniknek amaz régi ezüstös csákány a vállán. Tiszta jáspisból való egyes székek nro 12. egy márvány kerek asztalkörül. Egy pár pisztolyt láttam, egyikre az ó, másakra az uj testamentomi historiák vannak ki meczve csontbul. Item gigantum gladii. Az legelsőbben talált puskát is itt asserválják. Egy ház teli indiai raritásokkal, elő állatokkal s azoknak részeivel, Crocodilus, azt megölo egér, tengeri kutya, csuda halak, madarak sat. Az indiai király egy rendbeli öltözete is itt vagy on, merő tollakból, tarka, nagy mesterségü. Et alia infinita.

31. Julii. Jöttem vissza Lipsiaba ujsággal teli.

8. aug. Volt nálam Bátorkeszi János uram menván hazafelé.

18. Aug. Érkeztenek Lipsiaba Veresegyházi Tamás uram, Vásárhelyi György uram, bölönyi Bedő Pál, Dálnoki János és Benkő Sámuel uramék. Ez a csintalan Gallus képében igen meg exerceala.

17. Octobris. Nagy országos sokadalom levén Lipsiaban, láttam sok fejedelmeket és fejedelem aszonyokat pompásan.

26. octobris. Jöttünk el Lipsiából, Isten vezérlését kívánván, Argentoratum felé. Comesem volt Georgius Andersohn, prussus, Angerburgens. theol. studiosus.

27. Leucopetraeam, ubi gymnasium academicum principis Halensis Augusti; Naumburgum, ibi extra urbem juxta fluvium gymnasium portense amoenissimum. 29. Erfurtum, ubi academiam et templum cathedrale magnificum. Oly harang, kinek Európában nincs mássa. Professores partim pontificii, partim Lutherani.

30. Gotham, ubi princeps Gothanus magnus literarum Patronus, az honnan a Pápisták Schulmeisternek híjják.

31. Isenachra, ubi Princeps quoque.

1. Nov. Thuringia egressi érkeztünk a végiben Hassianak Fack nevű, reformatusok várossába.

2. Nov. Fuldam, ubi sedes Principis, Abbatis ac Cardinalis fuldensis; igen szép lakóhely, akkor Bernhardus Gustavus vala Abbas, hinc Abbatia fuldensis.

4. Hannoviaba a szép kies városba.

5. Hajón a Moenuson Francofurtumba, a nagy emporiumba. A hadak mián Argentoratium felé nem meheténk, mivel a Moenus mellett feküdt a Brandenburgi Elector tábora és így a magyar atyafiakhoz visszatérék Hassiába.

8. Jöttem ki Francofurtumból; volt szállásom a Zöld hársfában, a Lotharingiai herczeg szállásával által ellenben, ki a Gallustól országából kiveretvén, ott commoralt akkor.

10. Giessam ubi Academia, quae sustentatur a principe Darmstadiensis.

11. Marpurgum Cattorum, ahol békével találtam a magyar atyafiakat, ugymint: T. Eperjesi Mihály, Horváti János, Selyki Péter, Pataki István uramékat, kik Hollandiából szaladtak volt ki, a gallus harczolván a belgákkal, győzelmet is sok városin vevén.

Ez egész utat Lipsiatól fogva, ugymint 50 mélyföldet az Apostolok szekerein vittem véghez. (E pár sor későbbi beszúrás.)

4. Dec. Collegium medicum practicum inchoavi apud D. D. Christianum Fridericum Crocium. Pro immatriculatione tall. 1.

(Vége következik.)

KONCZ JÓZSEF.

FARKAS ANDRÁS HÓDMEZŐVÁSÁRHELY PUSZTULÁSÁRÓL

KIS TRÓJA CZÍM ALATT ÍRT MŰVÉNEK KÖLTSÉGEIT KÉRI A VÁROS TANÁCSÁTÓL S ÉRTESÍTI EZT A SZEMÉLYÉN ESETT BÁNTALOMRÓL S EGYÉB IRODALMI VÁLLALATAIRÓL. 1808. OKT.

Becsületes Tanács!

Ezen munkámnak 4-dik levelén (melyekből 12 darabbal az érdekes elől-járóknak kedveskedem) megtetszik, hogy ezt rész szerént az ő kegyelmek kedvéért, rész szerént kívánságokra irtam és készítettem, mely munkácskámnak a kinyomattatása két hetek alatt készülvén, ide értvén az utazást és a mellette való vigyázást, *koszt, kvártét, elmetörést*, időtöltést, ezeket ha nem említném is, 40 forintokba került.

Bölcsen tudni méltóztatik, hogy ilyen drágaság idején, egy ilyen elhagyatott, árvaságra jutott, csak a mások aratása után elmaradozott buza fejceskéket szedegetvén, magát akképen tápláló szegény hazafi létemre elég hűség én tőlem az is, hogy ezt a szomoru történetet voltaképen lerajzolván és kidolgozván, az által az élők előtt ezen írással szörnyűségét ezen vásárhelyi, másként kis Trójai pusztulásnak kihirdetni, az országban elterjeszteni, így a szánakozásra is mintegy méltóbbá és az adakozásra az olvasók szíveket az által hajlandóbbá igyekeztem tenni.

Hogy pedig különben is méltó okom volna azon feljebb nevezett 40 frt költségemnek megtéríttetésére, nyilvánban is megvilágosítani kívántam a Becsületes Tanácsot, az alább nevezett indító okokból, ugmint

1. Én magammal egy néhány forintokat Pestrül csak uti szükségimre hoztam Vásárhelyre, a hová is egyenesen a Felső Consiliumnak, rész szerént Ns Pest vármegye parancsolatjára jöttem le, a melyet, ha tetszik, onnan felürül magammal hozott írásokból megbizonyíthatok, de ezen kevés költségemet is a szegedi könyvnyomtatónak fizettem.

2. Ezen kívül most egy füst alatt más speciesü írássomat nyomtatás alá adván, azt ki sem tudtam fizetni, hanem 55 Rfrtokkal maradtam adós Grün Orbán tyografusnak.

3. Én, vagy szégyen, vagy nem, megvallom e Becsületes Tanácsnak, hogy éppen (in specie) ennek a vásárhelyi nagy hirü gyuladásnak, mint egy jó szívü hazafi megnézésére elindulván Pestrül, mostani közönséges lakóhelyemrül, Dabason úgy jártam, hogy egy maga felől sokat állító, kevély és tudatlan, másként vármegye szükségbeli esküttje, elsőb maga pálczájával, a mint nála ebédtem belém kötölözvén összevert, azon okon, hogy Ns Pest vármegyétől adatott passusomat hamis írásnak állítván lenni, szavát megczáfoltam és hogy szemére vetettem, házában mi jussa volna neki, noha maga házában vagyon, valakit ok nélkül bántani? Ezen szóra feszegetni kezdette, hogy ő vármegye esküttje levén mindenkör szabadságában állana egy olyan korhel és bitang embert publice is lehozatni. Erre azt feleltem: Uram Eskütt Uram! engem több ízben is invitált asztalához és miért hogy barátságát az ilyen bitang emberrel is felosztotta? mit véhettem, hogy ennyire megneheztelhetett? Ellenkezőt mutatok itt az urnak Ns Csongrád vármegye Relatiojából a ki a Fels. Consiliumnak azt írja: »hogy Farkas András Budának és Pestnek lakosa, az előtt vásárhelyi, most a könyvek kiadásában szorgalmatoskodó« — a mint ezt, ha tetszik, Ns Pest vármegye által kiadott levelemből megmutathatom. Ezen szóra, kapja, parancsolatot ada ki az inasai és kocsisai között, a kiket csak uj feleségének parádéjára tart, és azokkal a sárba vízbe az udvarra hurczoltatott, aranyos öltözetemet semmivé tette, hogy azt a zsidónak negyedrés árán is alig tudtam elvesztegetni. 70 frtot érő, drága kövü, rubint és gyémánttal ékes két arany gyűrüket a jobb mutató ujjamból kiharapván, az egy író ujjamat nyomorékká tette. A verésrül vizum repertumot is mutathatok. Az orvos-

lásra tett költség, melyet a fejemen és lábaimon esett sebek után költöttem és e miatt ágyba estem... Azért is egy néhány forintokat fizettem és míg az egész pörnek Őfelsége előtt vége szakad, mennyi költségét kell tenni, csak egyszer Bécsbe induljak is! Hallom, hogy az az istentelen gyilkos ember azzal a rágatlan találmánnyal akarja magát mentegetni, hogy én részeg voltam. Hazudik a pogány, mert én egy pohár borát se ittam meg; nem is szokásom a természetemet oly savanyu itallal (ha csak a bor természetemhez nem való) rongálni; sőt inkább azért neheztelt, hogy vizet inkább ittam asztalánál, mint sem bort, és így hát ki tudna bor nélkül részegedni? szárnya nélkül madarat repülni ki látott?

4. Azt is alázatosan jelentem, hogy ezen szükségeimre nézve, jelesen a vásárhelyi tüzről való munkám nyomtattatásának kifizetése pótolására, a mint arra némelyektől ébresztettem, eskütt bíró Zsoldos István urtól is 20 Rftokat kölcsönöztem és olyan környüállásim között talán a nagy harang fizetné meg azt is ő kegyelmének. Csak az a botránkoztató kövem és akadályom benne, hogy kezénél zálogot hagytam és tettem le bizonyos időre.

5. Csak az is szomorít leginkább engemet, hogy az mai emberek az idők járásával igen hamar változók szoktak lenni, nem akarom azon urakat kinevezni, a kik elébb tuzokot ígérnek, utóljára veréssel fizettek ki.

6. Bizonyos lehet a Becsületes Tanács benne, ha mostani szükségemben rajtam segíteni fog, hogy a Kis Tróját háromszorta bővebben fogom kiadni a már sokkal bővebben vett ideám és tökéletes informatio után, a Becsületes Tanácsnak igaz fáradságát kihirdetni és e Várost mind az országnak mind a M. Földes Uraságnak ajánlani.

Maradva a Becsületes Tanácsnak

kész szolgáljok

Farkas András, mk.

Kivül: A Hódmező Vásárhelyi Becsületes Tanácshoz intézett eszedő levele a belől irtnak, — az ide zárt 12 darab nyomtatványokkal összefoglalva.

(Az egész Farkas A. kézírata, kelt nélkül.)

Hátirat (a város jegyzője kezével): Az instansnak részére a Város Cassájából a bent megnevezett munkának némi nemüképen leendő megjutalmaztatására 15 Rftok resolváltatnak. — Vásárhely d. 7^a 8^{br.} 1808.

NN. Birája s Tanácsa Vásárhely városának.

(Az iromány H.-M.-Vásárhely város levéltárában, régi vegyes iratok 3. bcs. 102. sz.)

Közli: SZEREMLEI SAMU.

